

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2025-12-09

Närvarande: F.d. justitierådet Mahmut Baran samt justitieråden Linda Haggren och Christine Lager

Ett ställföreträdarskap att lita på

Enligt en lagrådsremiss den 6 november 2025 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap,
4. lag om ändring i socialavgiftslagen (2000:980),

5. lag om ändring i lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn,
6. lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551),
7. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
8. lag om ändring i läkemedelslagen (2015:315),
9. lag om ändring i lagen (2017:310) om framtidsfullmakter,
10. lag om ändring i lagen (2021:600) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordningar om medicintekniska produkter.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Sofie Björklund och rättssakkunniga Louise Berkelius.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

11 kap. 12 b och 12 c §§

Paragraferna som är nya reglerar ett krav på introduktionsutbildning för gode män och förvaltare (12 b §) samt ett bemyndigande (12 c §).

I 12 b § första stycket anges att den som förordnas som god man enligt 4 § eller förvaltare ska genomgå en introduktionsutbildning om vad ett sådant ställföreträdarskap innebär. I 12 c § anges att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om lämplighetskontrollen och om utbildning för gode män och förvaltare samt om undantag från utbildningskrav.

Lagrådet förordar att lagtexten bör förtydligas så att det tydligt framgår att bemyndigandet innefattar rätt att meddela föreskrifter om att undantag från utbildningskravet i 12 b § får medges. En sådan bestämmelse kan utformas i linje med följande.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om lämplighetskontrollen och om utbildning för gode män och förvaltare. Föreskrifterna får innehålla undantag från utbildningskravet i 12 b §.

11 kap. 12 b och 15 §§

I 12 b § och 15 § andra stycket hänvisas till en god man som har förordnats enligt 4 §. Bestämmelsen om att en god man ska förordnas när ett godmanskap har anordnats enligt 4 § föreslås dock flyttas från 4 § andra stycket till den nya 4 b §. Hänvisningarna till 4 § i 12 b § och 15 § andra stycket bör därför ändras till 4 b §.

11 kap. 19 §

I paragrafen finns bestämmelser om upphörande av godmanskap och förvaltarskap samt om entledigande av en god man eller en förvaltare.

Förslaget avser att, genom ett tillägg i första stycket, klargöra att godmanskap enligt 4 § ska upphöra om den enskilde inte samtycker till godmanskapet. Av författningskommentaren framgår att det förutsätter att den enskildes tillstånd är sådant att han eller hon är i stånd att lämna samtycke. Detta motsvarar vad som gäller för anordnande av godmanskapet (se förslaget till 4 § andra stycket). Förbehållet framgår emellertid inte av lagtexten i 19 §. Lagtexten ger i stället uttryck för att godmanskapet alltid ska upphöra om den enskilde inte samtycker till det. Enligt Lagrådet bör undantaget från kravet på samtycke framgå av lagtexten. Paragrafens första stycket bör därför utformas i linje med följande.

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, ska godmanskapet eller förvaltarskapet upphöra. Ett godmanskap enligt 4 § ska också

upphöra om den enskilde inte samtycker till godmanskapet, om den enskildes tillstånd är sådant att samtycke kan lämnas.

11 kap. 23 a §

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om handläggningen av ärenden om ändring av godmanskap och förvaltarskap.

I första stycket anges att innan rätten eller överförmyndaren meddelar ett beslut om ändring, ska den gode mannen eller förvaltaren och den enskilde ges tillfälle att yttra sig. På motsvarande sätt som anges i 21 § vad gäller entledigande av en god man eller förvaltare m.m. bör det framgå att kommunikationsskyldigheten med den enskilde inte är undantagslös. Paragrafens första stycke bör därför utformas i linje med följande.

Innan rätten eller överförmyndaren meddelar ett beslut enligt 23 §, ska den gode mannen eller förvaltaren ges tillfälle att yttra sig. Detsamma gäller för den enskilde, om det kan ske. Rätten ska även ge överförmyndaren tillfälle att yttra sig.

12 kap. 9 a § och 14 kap. 15 §

Vid föredragningen har upplysts att förslaget till 12 kap. 9 a § om att en årsberättelse ska lämnas "senast den 1 mars" i stället bör vara "före den 1 mars" för att stämma överens med formuleringarna i 13 kap. 14 § och 15 kap. 8 §. Det innebär att motsvarande justering även bör göras i förslaget till 14 kap. 15 § första stycket.

18 kap.

I lagrådsremissen föreslås att det ska införas ett nationellt ställföreträdarregister. Ett nationellt register ska – jämfört med dagens system med ett stort antal separata register som inte är sammankopplade – underlätta tillsynen av gode män och förvaltare och göra det lättare för ställföreträdare att visa sin behörighet i kontakter med bl.a. myndigheter och banker.

18 kap. 1 §

Paragrafen inleder det nya kapitlet om det nationella ställföreträdarregistret. Enligt den ska det, av den myndighet som regeringen bestämmer, föras ett ställföreträdarregister med uppgifter om förordnade förmyndare, gode män och förvaltare samt om dem som har en sådan ställföreträdare.

Enligt Lagrådet bör även det övergripande ändamålet med registret – att underlätta tillsynen av ställföreträdarna och göra det lättare för dem att visa sin behörighet genom att tillhandahålla sådana uppgifter – anges på lämpligt sätt i paragrafen.

Vidare bör det övervägas om ordalydelsen av vilka uppgifter som ska framgå av registret är tillräckligt brett formulerad. Är avsikten att endast förordnade förmyndare, gode män och förvaltare ska ingå i det eller ska även tidigare förordnanden framgå? Ska även förelägganden och beslut som avser förmyndare, gode män och förvaltare framgå av registret? Även om avsikten är att mer detaljerade bestämmelser om registret ska regleras på förordnings- eller föreskriftsnivå bör, enligt Lagrådet, ramen för vilka uppgifter som registret ska kunna innehålla framgå av lagen.

18 kap. 4 §

Paragrafen reglerar de ändamål för vilka personuppgifter får behandlas i ställföreträdarregistret. Närmast före paragrafen finns en rubrik som leder fel eftersom den ger intryck av att paragrafen reglerar ändamålet med registret som sådant. Det ändamålet bör emellertid, som framgått, anges i 18 kap. 1 §. Rubriken närmast före 18 kap. 4 § bör, för att återspegla det som avses, ändras till "Ändamålet med behandlingen av personuppgifter".

I paragrafens första stycke anges att personuppgifter i registret får behandlas om det är nödvändigt för verksamhet som staten eller en

kommun ansvarar för enligt lag eller annan författning och för att tillhandahålla uppgifter om innehållet i registret till den som begär sådana uppgifter.

Enligt Lagrådet bör stycket kompletteras med en bestämmelse som tydligare knyter den tillåtna personuppgiftsbehandlingen till ändamålet med registret, jfr Lagrådets synpunkter när det gäller 18 kap. 1 §.

I andra stycket anges att personuppgifter som får behandlas enligt första stycket också får behandlas för att fullgöra uppgiftslämnande som sker i överensstämmelse med lag eller förordning. I tredje stycket anges att registret även får användas för framställning av avidentifierad statistik och av registerutdrag. Bestämmelsen i tredje stycket bör formuleras om så att det framgår att personuppgifter får behandlas för de angivna ändamålen, dvs. i stället för användas.

18 kap. 6 §

Paragrafen reglerar sökbegränsningar avseende uppgifter om personers hälsa eller uppgifter om att personerna har en god man enligt 11 kap. 4 § eller förvaltare.

Enligt Lagrådet kan det ifrågasättas varför sökbegränsningen endast gäller för god man som har förordnats enligt 11 kap. 4 §. Det borde inte heller vara möjligt att göra sökningar angående personer som har en god man enligt andra bestämmelser. Lagrådet föreslår därför att hänvisningen till 11 kap. 4 § stryks.

Förslaget om lag om ändring i lagen om god man för ensamkommande barn

12 § och ikraftträdandebestämmelsen

I paragrafen anges vilka bestämmelser i föräldrabalken som ska vara

tillämpliga i frågor om god man enligt denna lag. Förslaget innebär att 11 kap. 12 b § läggs till i uppräknningen. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Enligt första punkten a övergångsbestämmelserna till förslaget om ändring i föräldrabalken ska dock 11 kap. 12 b § inte träda i kraft förrän den 1 januari 2028.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar övriga lagförslag utan erinran.